

CSÉBI Márk

PhD-hallgató

Eötvös Loránd Tudományegyetem Földtudományi Doktori Iskola, Budapest

PhD student

Eötvös Loránd University, Doctoral School of Earth Sciences, Budapest

csebimark@gmail.com

AZ ÉLETMINŐSÉG EGYENLŐTLENSÉGEI AZ EURÓPAI UNIÓBAN

INEQUALITIES OF QUALITY OF LIFE IN THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

European Union ranks highly in quality of life, but there are huge disparities among countries, regions and cities. In this paper I analyse these territorial inequalities with objective and subjective indicators. First of all I present in brief the history of quality of life research from ancient times up to now. It is a multidisciplinary theme, so it hasn't got a generally accepted definition and methods, but in this study I try to give an overview the framework of quality of life. This study mainly theoretical and recapitulative. I make time comparison – highlighting the changes – with objective and subjective indicators at different territorial levels. To compare the unevenness at the level of countries I use the Human Development Index (1990–2015) and results of European Quality of Life Surveys (2003–2016). Nowadays levels of regions in European Union policies is less and less important. At this level I summarize the results of a Netherlands Environmental Assessment agency's report (2014). Urban areas – as opposed to the regions – more and more important factors. I am city (Budapest) researcher, so I analyse the level of cities in the most detailed, focused on Budapest: Mercer's Quality of Living Rankings, The Economist's Liveability index.

Kulcsszavak: Európai Unió, életminőség, Emberi Fejlettségi Index

Key notes: European Union, quality of life, Human Development Index

1. Rövid kutatástörténet

Már az időszámításunk előtti 8. évszázadtól számos ókori filozófus (pl.: Homérosz, Hippokratész, Platon, Arisztotelész, Epikurosz) írta le gondolatait olyan a mai életminőség-kutatásokhoz is elengedhetetlen kérdésekről, mint hogy „Milyen a jó élet?”, „Mi a legjobb az embereknek?”, „Fejlődik-e egy társadalom?”.¹ A sötétnek aposztrofált középkorban a céhek törődtek a tagokkal és családjaikkal, a kora újkor – a hadászati, hatalmi célok mellett – egészségügyi, életminőséget javító okokból kinyitotta a szűk sikátorokat, utcabútorok jelentek meg, az ipari forradalom városi környezetet lerontó hatása ellen megjelent a kertváros-mozgalom,² a XX. második felében számos sikeres városrehabilitáció ment végbe a leromlott városrészekben, jelenleg pedig a „smart city” koncepciója határozza meg a városfejlesztést, melynek egyik fő célja a városi környezet minél élhetőbbé tétele, a lakosság életminőségének javítása.

Mint ahogy az előzőekben felsorolt kérdésekre évszázadok alatt sem szület(het)ett mindenki által elfogadott válasz, az életminőségre és a tanulmányban szinonimaként használt jól-létre és élhetőségre sincs közmegegyezésen alapuló definíció.³ Városkutatóként Egedy Tamás defini-

ciója áll hozzám a legközelebb: „Az épített, társadalmi-gazdasági és természeti környezet által meghatározott objektív feltételek, az anyagi és nem anyagi jellegű tényezők összessége, valamint ezek szubjektív átélése és értékelése az individuum szintjén”.⁴ Az életminőség karakterisztikáját fogalom párokkal jól le lehet írni: multidiszciplináris-komplex, multidimenzionális-plurális, objektív-szubjektív, tér-idő variáns, társadalmi-egyéni relevancia.⁵

Az 1960-as években a NASA űrkutatási programjának emberekre gyakorolt hatását vizsgálta, miközben rámutatott arra, hogy hiányoznak a társadalomtudományi kutatásokhoz szükséges statisztikai adatbázisok, fogalmak, tudományos módszertanok.⁴ Ez egybeesett az USA-ban ekkor zajló kvantitatív forradalommal, melynek során szinte mindent próbáltak számszerűsíteni. A Szociális Indikátorok Mozgalma (Társadalmi Jelzőszámmozgalom) a korábban társadalmi fejlődésre is használt, egyeduralgó GDP (Gross Domestic Product) leváltására számos összetett, több dimenziót mérő indexet hozott létre, de mindenki által elfogadott tökéletes mutatószám még nem született.⁵ Ugyan Arthur Cecil Pigou, angol közgazdász már 1920-ban megállapította, hogy „a gazdasági jóllét egy rossz index a teljes jóllétré”, valamint „az elégedettség és a pénz mennyisége között nem közvetlen, hanem közvetett a kapcsolat”,⁶ adatokkal Richard Easterlin amerikai közgazdász tudta mindezt alátámasztani 1974-ben megjelent tanulmányában, mely szerint a tehetősebb országok lakói nem feltétlenül boldogabbak, mint a szegényebb országok lakói, ha bizonyos alapvető szükségleteik kielégítettek.⁷ Ez Easterlin-paradoxon néven vonult be a szakirodalomba.

Nemzetközi szervezetek (WHO, OECD, ENSZ), cégek (Mercer), magazinok (The Economist), államok alkották meg saját fogalmi, metodikai rendszerüket, s közöltek bizonyos időközönként, napi híradásokban is megjelenő rangsorokat. A mutatók négy dimenziót mérnek objektív adatok, vagy szubjektív vélemények alapján, esetleg komplexen: társadalom, gazdaság, környezet, politika.^{8,9} Egy másik felosztás szerint a környezeti mutatók mellett, fizikai-, anyagi-, társadalmi- és emocionális jólétet, valamint a fejlődés-aktivitást veszi számba.¹⁰ A téma aktualitását biztosítja, hogy a modern, jóléti társadalmak egyik központi célkitűzése az életminőség javítása,¹¹ ugyanis rövidtávon az ilyen intézkedések növelik az emberek elégedettségét, hosszú távon pedig a gazdaság fejlődését is dinamizálják.¹² Az Európai Unió életminőségre vonatkozó kérdőíves felméréseket 2003 óta készít, de szakpolitikai jelentősége a 2009-es Barca-jelentés óta van a témának. Bár a 6. Kohéziós Jelentés megemlíti egy életminőségi mutató szükségességét, mely akár a forráselosztásnál is szerepet kaphat, a mai napig nem valósult meg. Az Európa szociális dimenziójáról szóló vitaanyag kiemeli, hogy az európai társadalmak a jóllét, humán fejlettség és életminőség terén is élen járnak, az itt élők általánosságban boldognak vallják magukat és elégedettek az életükkel.¹³ Ez igaz, azonban térben és időben változó nagyságú egyenlőtlenségek figyelhetők meg a különféle területi szinteken. A következőkben ezeket sokféle megközelítéssel fogom bemutatni.

Hosszú idősorok elemzésénél a jelenlegi 28 tagországot tekintem vizsgálatom helyszínül, beleértve az Egyesült Királyságot is, ahol 2016-ban népszavazással döntöttek a kilépésről (Brexit), 2017-ben pedig megkezdték a tárgyalásokat, melyek jelenleg is folynak.

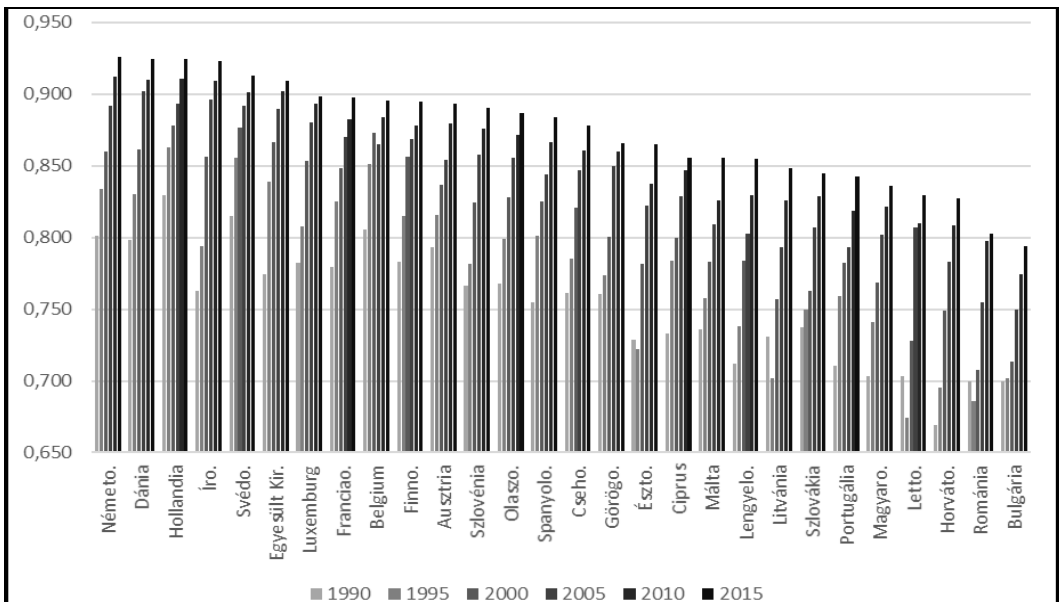
2. Az EU tagországai közti életminőségbeli egyenlőtlenségek

Az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP) több olyan kompozit indexet is számít, melynek célja az emberi jólét mértékének – a hagyományos statisztikai mutatóknál – komplexebb, pontosabb számszerűsítése. Egyik legismertebb és legelterjedtebb ilyen mutatószám a humán fejlettségi mutató (Human Development Index, továbbiakban HDI), melyet gyakran a bruttó hazai termék egyik alternatívájaként tartanak számon. Viszonylag egyszerű a számítása (bár ez az évek során sokszor változott) és kicsi az adatigénye.¹⁴ Jelenleg a hosz-

szű és egészséges élet dimenzióját a születéskor várható élettartam, a tudás dimenzióját az elvárt és a ténylegesen iskolában töltött évekből számított oktatási index, az életszínvonalat pedig a vásárlóerő-paritáson mért GNI index számszerűsíti a mutatóban. Az index értékkészlete 0-1, 0,8-es értéktől a nagyon magas kategóriába sorolandók az országok. Az EU-ból Bulgária kivételével, ami „csak” a magas kategóriában foglal helyet, az összes tagállam az élmezőnyhöz tartozik.¹⁵ 1990-ben adták ki az első jelentést, melyben a Nobel-díjas közgazdász Amartya Sen is részt vett és 2016-ban jelent meg a legutóbbi a megelőző év adataival. Az alábbi ábrán az EU-tagországok adatai láthatók öt évente (1. ábra), sorba rendezve a legutóbbi 2016-os jelentésben elfoglalt helyezésük alapján.

1. ábra: EU-tagállamok HDI értékei (1990–2015)

Figure 1.: HDI data of EU members (1990–2015)

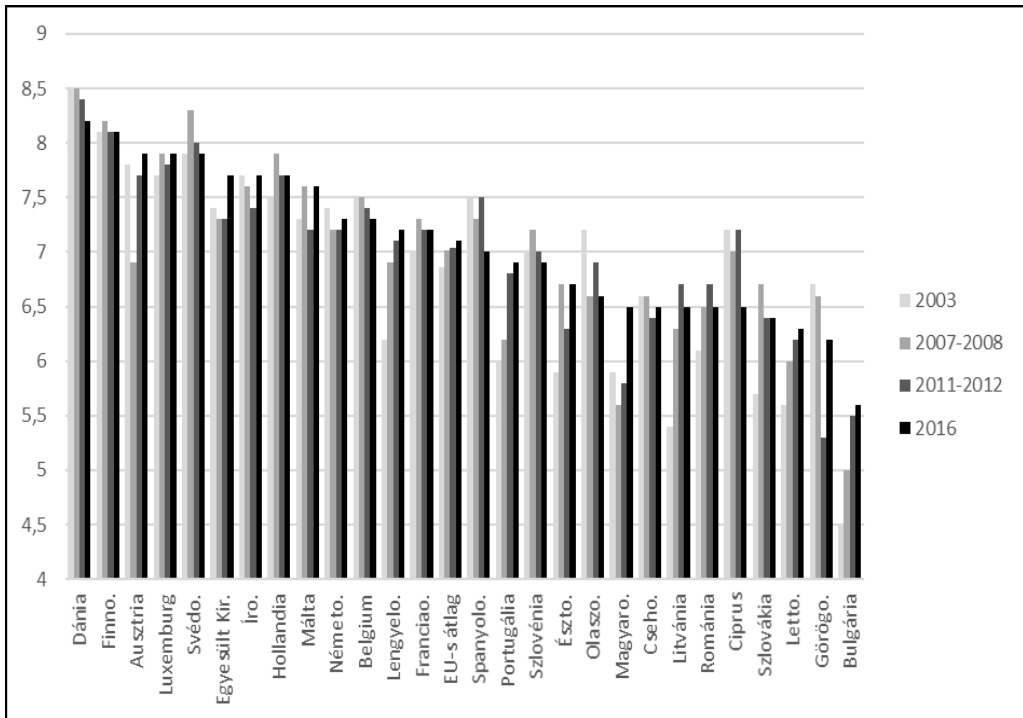
Forrás: saját szerkesztés <http://hdr.undp.org/en/data> alapján

Az elmúlt negyed évszázadban Horvátország HDI-jének 0,85%-os éves átlagos növekedése kiemelkedő az Európai Unióban. 1990-ben a mai 28 tagországot tekintve Horvátország HDI-je volt a legalacsonyabb, és 1995-ben is még csak Bulgáriát tudta megelőzni. A horvátországi háború (1991–1995) után ugrásszerűen megnőtt a mutató értéke és azóta is folyamatosan javul, azonban még mindig csak Románia és Bulgária értékét múlja felül. Írország (0,77%) és Lengyelország (0,74%) magas növekedési ütemét fontos még kiemelni, azonban mindkettőjük a XX. század utolsó évtizedében mutatott rapid javulást. Magyarország növekedési üteme is átlagon felüli (0,70%), azonban az utolsó öt év tekintetében csupán 0,36%-os az emelkedés. A legkisebb növekedési ütemet Belgium, Hollandia, Svédország és Ausztria (0,42–0,47%) produkálta, ám ezen országok világszinten az élmezőnyben (első 24) vannak. Bulgária (0,50%) és Görögország (0,52%) éves átlagos növekedése azonban annak tudatában, hogy alacsonyabb értékről is csak átlag alatti ütemet tudtak diktálni már kevésbé szívdertítő. Az abszolút értékek és változásuk mellett fontos a relatív helyzetet is bemutatni. Az elmúlt öt évben a tagországok döntő többsége nem változtatott a nemzetközi rangsorban elfoglalt helyén, vagy csupán 1-2 helyet javított, vagy esett vissza. Ezzel szemben Szlovákia 7 helyet veszített (megelőzte többek közt Szaúd-Arábia, Chile, Katar, vagy épp Brunei). Hazánk 4 helyet esett vissza, ezzel az Egyesült Arab Emírátsok után a 43. helyen állunk.

Az Eurofound egy olyan Európai Ügynökség, mely biztosítja a tudást a szociális és munkaügyi politikákhoz 1975 óta. 2003 óta négyévente készít Európai Életminőség Felméréseket a tagországokban és a tagjelölt országokban egyaránt.¹⁶ A szubjektív jóllét legáltalánosabb mérőszáma az elégedettség. A kérdőívben ezt a válaszadóknak 1–10-ig terjedő skálán kellett elhelyezniük (ahol 1 teljes mértékben elégedetlen, 10 teljes mértékben elégedett). A következő diagramon (2. ábra) az eddigi négy lekérdezés eredményeit mutatom be – a tagországokat elégedettség alapján csökkenő sorrendbe rendezve.

2. ábra: Élettel való elégedettség az EU-tagállamokban (2003–2016)

Figure 2.: Life satisfaction in EU members (2003–2016)

Forrás: saját szerkesztés az EQLS 2003–2016 felmérései alapján

A vizsgált időszakban az EU-s átlag stagnált (mindössze 0,1%-ot emelkedett), ez is jól mutatja, a szubjektív mutatók létjogosultságát, fontosságát. Miközben számos fejlesztés ment végbe az EU jóvoltából a tagországokban az ott élők nem feltétlenül elégedettebbek az életükkel, ezért ezt a jövőbeni tervezésnél figyelembe kell venni. Legelégedettebb a lakosság a skandináv államokban (Dánia 1., Finnország 2., Svédország 4.), emellett nyugat-európai tagállamokat, illetve két 2004-ben csatlakozott államnál figyelhetünk meg az uniós átlagnál magasabb fokú elégedettséget (Málta és Lengyelország). Lengyelország az egyetlen a poszt-socialista térségből, melynek lakói elégedettebbek az átlagnál, még Franciaországot is megelőzik. Dél-Európa államai (PIGS) mind az átlagnál elégedetlenebbek, ám míg Spanyolország, Portugália és Olaszország nem marad el sokkal az átlagtól a válság sújtotta görögöknél csak a bolgárok elégedetlenebbek. A legelégedetlenebb 9 tagállam között ott van mindkét 2008-ban csatlakozott állam (Románia, Bulgária) és 6 2004-ben csatlakozott (Magyarország, Csehország, Litvánia, Ciprus, Szlovákia, Lettorság). Jól látszik, hogy a legutóbbi bővítések alkalmával csatlakozott államok és a régebbi tagok közt nemcsak nagy fejlettségbeli különbségek, de ezzel párhuzamosan jólléti deficit is megfigyelhe-

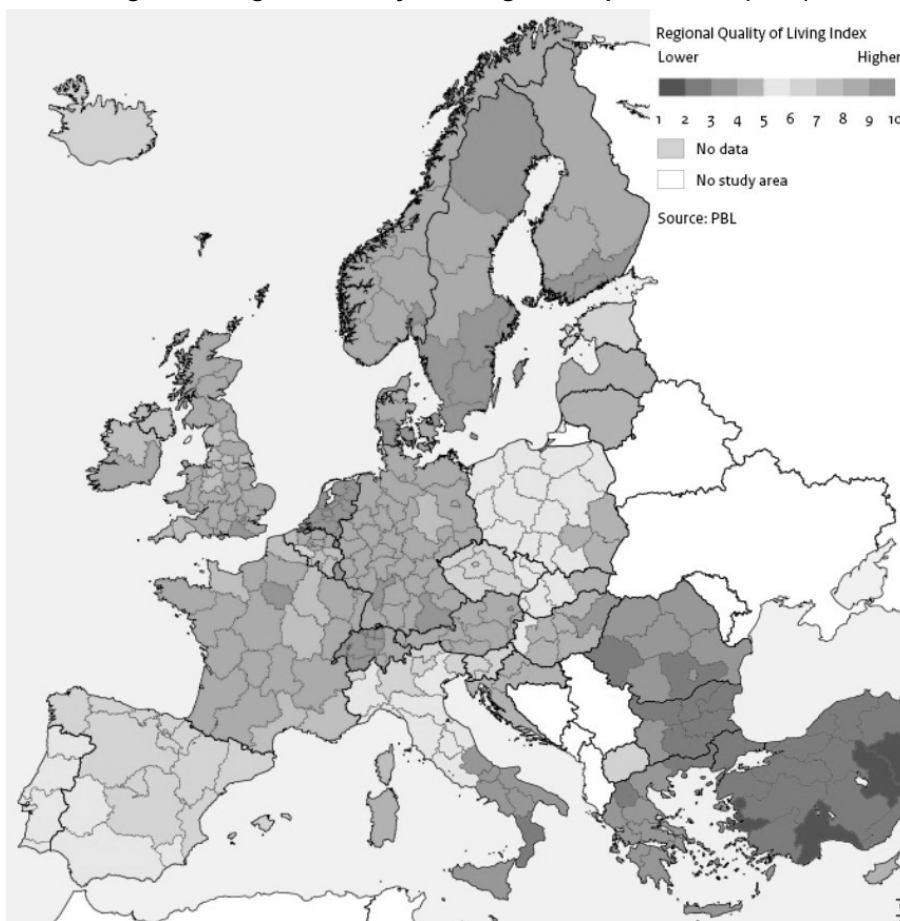
tó, melyet a gazdasági válság hatásai tovább mélyítettek. A vizsgált időszakban nem történtek jelentős változások az étellel való elégedettség tekintetében, csupán a bolgár és a portugál értékek 1,1 illetve 0,9 pontos javulása számottevő. Görögországban a válság okozta visszaesés egyértelműen kihatott az egyének szubjektív elégedettségi szintjére is, azonban 2011–12-es 5,3-es mélypontról 2016-ra 6,2-re nőtt a mutató értéke. A legnagyobb csökkenés a mediterrán térségben figyelhető meg: Ciprus, Olaszország, Spanyolország, Görögország. A térség gazdasági visszaesése mellett a menekültválság is magyarázat lehet.

3. Regionális egyenlőtlenségek az EU életminőségében

Miután bemutattam az országok közti egyenlőtlenségeket mind objektív, mind szubjektív mutató segítségével, a következőkben a Holland Környezetvédelmi Értékelő Ügynökség regionális egyenlőtlenségeket bemutató 2014-es jelentését összegzem. Az elemzésben használt regionális élehetőségi index 9 kategóriában (kormányzás, oktatás, egészségügy, rekreáció, közszolgáltatások, vásárlóerő és foglalkoztatás, lakhatás, társadalmi és természeti környezet) 25 indikátorral számol NUTS 2-es területi szinten.¹⁷ Az eredményeket kategóriákba sorolva az alábbi térképen láthatjuk (3. ábra).

3. ábra: Regionális élehetőségi index értékei az Európai Unióban (2014)

Figure 3.: Regional Quality of Living in European Union (2014)

Bár a térképen nemcsak EU-s tagországok láthatóak, én a továbbiakban csak rájuk koncentrálnék. A legmagasabb értékekkel Észak- és Nyugat-Európában találkozhatunk, mint Hollandia, Dánia, Svédország és Finnország régiói, valamint egy-egy nagyvárosi német, francia, angol régió. Mind észak–dél, mind kelet–nyugat irányban jelentős területi egyenlőtlenségeket figyelhetünk meg. A legalacsonyabb értékek dél-olasz, román, bolgár és görög régiókban koncentrálódnak. Spanyolországon és Olaszországon belül nagyon erős észak–dél különbségek rajzolódnak ki. A fővárosi/nagyvárosi régiók kiugró értékei is szembetűnőek egy-egy országon belül, pl.: Oslo régió, Dublin régió, Prága régió, Pozsony régió.

Az értékelés kitér egyes mutatók korrelációjára az indexel, és ezek mindegyike pozitívan korrelál, kivétel a természeti környezet. Ez logikus is, hisz itt erdők, védett területek, alacsony népsűrűség és gazdasági aktivitás van. A többi változóval erős kapcsolatot mutat az egy főre jutó GDP értéke. A külföldi működőtőke az oktatással és a közösségi szolgáltatásokkal mutatja a legerősebb kapcsolatot.¹⁷

4. A nagyvárosok (kiemelten Budapest) életminősége az EU-ban

Az Eurobarometer 2004 óta 3 évente folytat kérdőívezést az Európai Unió nagyvárosai-ban. A legutóbbi jelentésben 79 nagyváros lakóinak olyan aspektusokról ismerhetjük meg a véleményét, mint: tömegközlekedés, egészségügy, biztonság, oktatás, kultúra, épített környezet állapota, közösségi terek, hivatali ügyintézés-bürokrácia, környezetszennyezés, zöldterületek. Az eredmények megerősítik az országoknál, de különösen a regionális egyenlőtlenségeknél leírtakat. Az „élmezőny”: Helsinki, Bécs, München, Aalborg, Graz, Luxembourg, Groningen, Oulu. Míg a „sereghajtók”: Palermo, Nápoly, Athén, Róma, Valletta, Szófia, Bukarest, Kassa. Budapest értékei a középmezőnyhöz sorolandók.¹⁸

A továbbiakban a nemzetközileg két legismertebb városrangsort mutatom be. The Economist Intelligence Unit legutóbbi élhetőségi indexéről szóló elemzésében a 2007-17-es folyamatokat mutatta be. 30 faktort vizsgálnak az a következő súlyozással: biztonság (25%), kultúra-környezet (25%), egészségügy (20%), infrastruktúra (20%), oktatás (10%). Globálisan tekintve, mivel az index kiemelt fontossággal kezeli, súlyozza a biztonságot a legnagyobb visszaesést olyan nagyvárosok produkálták, ahol háborús, polgárháborús helyzet volt: Damaszkusz, Kijev, Tripoli. Jelentős csökkenést mutatnak a gazdasági válság sújtotta területek, mint Detroit, Chicago, Athén, túlnépesedő kínai nagyvárosok, de ide sorolható még Mexikóváros is, valamint nyugat-európai nagyvárosok, ahol az utóbbi években terrortámadások történtek (London, Párizs, Brüsszel). Európán belül a kelet-közép-európai térség, valamint Milánó és Róma tudta növelni élhetőségi indexét. A 140 város között Budapest az 54. helyet foglalja el, az ideális 100 pontosnak tekintett állapothoz képest 88,9-es értéket ért el, mellyel megelőzi a 80 pontos határt átlépő regionális versenytársakat: Pozsonyt és Varsót (viszont eközben Bécs a 2. helyezett). Az oktatást a maximális 100 pontosra értékelték, emellett az egészségügy és a kultúra-környezet is 90 pont feletti. A biztonság (85) mellett az infrastruktúra (84) tekintetében van az értékelés szerint a legtöbb fejlődni valója fővárosunknak.¹⁹

A Mercer 17 éve közli rangsorát, összesen több mint 440 várost megvizsgálva. Indexe 39 faktorból áll és tíz kategóriába sorolhatók: politikai és társadalmi környezet, gazdasági környezet, szocio-kulturális környezet, egészségügyi feltételek, oktatás, közszolgáltatások és közlekedés, rekreáció, fogyasztási cikkek, lakhatás természeti környezet. Az első tíz helyezettből 8 európai város. Zsinórban nyolcadik éve végez az élen Bécs, emellett az élen van még három svájci (Zürich, Genf, Basel), három német város (München, Düsseldorf, Frankfurt) és Koppenhága. 2005-ben Budapest 215 város között a 74. helyen végzett, míg,

miközben az indexének értéke növekedett, 2017-re 231 város között a 78. helyre lépett vissza. Ahogy a táblázatból (4. ábra) kiolvasható 2005-ben régióinkból még csupán Prága előzött meg minket, mindössze egyetlen helyezéssel, Ljubljana hat helyezéssel, Vilnius pedig 10 helyezéssel volt mögöttünk. 2017-re úgy tűnik a Mercer vizsgálatából, hogy a többi kelet-közép-európai nagyváros élhetősége nagyobb mértékben növekedett, mint fővárosunké. Prága már 9 helyezéssel előz meg minket, a korábbi rangsorban alattunk elhelyezkedő Ljubljana már 2 hellyel megelőz minket, Vilnius felzárkózott mögénk és már csak 3 helyezéssel van lemaradva, a 2005-ös listán még utánunk következő tízesben nem is szereplő Varsó és Pozsony pedig a litván fővárost követi.²⁰

4. ábra: Budapest relatív élhetőségi rangsorban elfoglalt helyzete (2005–2017)

Figure 4.: Budapest relative position in Mercer Quality of Living rankings (2005–2017)

2005	2017
Yokkaichi	Miami
Detroit	Prága
Atlanta	St. Louis
Omuta	Detroit
Houston	Hong Kong
Lipcse	Pointe-a-Pitre
Hong Kong	Dubai
Katsuyama	San Juan
San Juan	Ljubljana
Prága	Seoul
Budapest	Budapest
Kuala Lumpur	Abu Dhabi
Montevideo	Montevideo
Port Louis	Vilnius
Buenos Aires	Varsó
Athén	Pozsony
Ljubljana	Port Liuis
Taipei	Taipei
Santiago	Kuala Lumpur
Cape Town	Athén
Vilnius	Durban

Forrás: saját szerkesztés

<https://www.mercer.com/newsroom/2017-quality-of-living-survey.html>
adatai alapján

5. Összefoglalás

Tanulmányomban az életminőség területi egyenlőtlenségeit vizsgáltam meg az Európai Unió különböző területi szintjein. Bevezetésként röviden összegeztem az életminőség fogalmi rendszerét, jellemzőit, kutatási előzményeit, jelen népszerűségének okait. Ezután előbb országos, majd regionális, végül nagyvárosok összevetését végeztem különböző objektív, szubjektív, vagy a kettőt ötvöző mutatók segítségével. Bár az Európai Unió globális összevetésben magas életminőséget nyújt az itt élőknek jelentős különbségek figyelhetők meg. Jelentős törésvonal húzódik észak–dél, valamint nyugat–kelet között. Az országokon belül általában kiemelkednek a fővárosi, nagyvárosi régiók az életminőség tekintetében. Végül nemzetközi rangsorok segítségével Budapestet pozicionáltam. A jövő nagy feladata, hogy a döntéshozók minél jobban be tudják építeni a lakosság igényeit a különböző fejlesztésekbe.

JEGYZETEK

1. Alex C. Michalos (2015): Ancient Views on the Quality of Life. SpringerBriefs in Well-Being and Quality of Life Research. Springer. Cham–Heidelberg–New York–Dordrecht–London. 91. old.
2. Lewis Mumford (1987): A város a történelemben. Gondolat Könyvkiadó. Budapest. 616. old.
3. Nagy Gábor–Koós Bálint (2015): A jól-lét index fejlődése. In: Szirmai Viktória (szerk.): A területi egyenlőtlenségektől a társadalmi jól-lét felé. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár. 47–65. old.
4. Egedy Tamás (2009): Városrehabilitáció és életminőség. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet. Budapest. 152. old.
5. Ivan Andráško (2013): Quality of Life: An Introduction to the Concept. Masarykova univerzita. Brno. 87. old.
6. Arthur Cecil Pigou (1920): The Economics of Welfare. Macmillan and Co. London. 980. old.
7. Richard A. Easterlin (1974): Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. In: David, P. A.–Weber, M. W. (eds.): Nations and Households in Economic Growth, Essays in Honor of Moses Abramovitz. Academic Press. New York. 88–125. old.
8. Wolfgang Zapf (1984): Individuelle Wohlfahrt: Lebensbedingungen und wahrgenommene Lebensqualität. In: Glatzer, W.–Zapf, W. (Hrsg.): Lebensqualität in der Bundesrepublik. Objektive Lebensbedingungen und subjektives Wohlbefinden. Campus Frankfurt/New York. 13–27. old.
9. Wolfgang Baaske–Rüdiger Sulzbacher (1997): Individuelle Determinanten der Lebensqualität in Österreich. SWS Rundschau, Heft 4 Jg. 37. 389–411. old.
10. David Felce–Jonathan Perry (1995): Quality of Life: Its Definition and Measurement. Research in Developmental Disabilities, 16. 51–74. old.
11. Kopp Mária (2006): Az életminőség kutatás jelentősége a népesség jóllétének vizsgálata céljából: interdiszciplináris modell. In: Kopp Mária–Kovács Mónika Erika (szerk.): A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Semmelweis Kiadó. Budapest. 2–9. old.
12. Szirmai Viktória (2015): Társadalmi jól-lét problémák Európában: egy versenyképesebb Európa lehetősége. In: Szirmai Viktória (szerk.): A területi egyenlőtlenségektől a társadalmi jól-lét felé. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár. 23–44. old.
13. Európai Unió (2017): Vitadokumentum Európa szociális dimenziójáról. Európai Bizottság. Brüsszel. 35. old.
14. KSH (2008): A humán fejlettségi mutató. Statisztikai Tükör II. évfolyam 2008/85. szám.
15. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>
16. <https://www.eurofound.europa.eu/>
17. Annemieke Righart (edt. 2014): PBL report 1271 – Regional Quality of Living in Europe. PBL Netherlands Environmental Assessment Agency. Amsterdam. 71. old.
18. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/survey2015_en.pdf
19. <https://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/08/daily-chart-10>
20. <https://www.mercer.com/newsroom/2017-quality-of-living-survey.html>

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alex C. Michalos (2015): Ancient Views on the Quality of Life. SpringerBriefs in Well-Being and Quality of Life Research. Springer. Cham–Heidelberg–New York–Dordrecht–London. 91. old.
- Annemieke Righart (edt. 2014): PBL report 1271 – Regional Quality of Living in Europe. PBL Netherlands Environmental Assessment Agency. Amsterdam. 71. old.
- Arthur Cecil Pigou (1920): The Economics of Welfare. Macmillan and Co. London. 980. old.
- David Felce–Jonathan Perry (1995): Quality of Life: Its Definition and Measurement. Research in Developmental Disabilities, 16. 51–74. old.
- Egedy Tamás (2009): Városrehabilitáció és életminőség. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet. Budapest. 152. old.

- Európai Unió (2017): Vitadokumentum Európa szociális dimenziójáról. Európai Bizottság. Brüsszel. 35. old.
- Ivan Andráško (2013): Quality of Life: An Introduction to the Concept. Masarykova univerzita. Brno. 87. old.
- Kopp Mária (2006): Az életminőség kutatás jelentősége a népesség jóllétének vizsgálata céljából: interdiszciplináris modell. In: Kopp Mária–Kovács Mónika Erika (szerk.): A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Semmelweis Kiadó. Budapest. 2–9. old.
- KSH (2008): A humán fejlettségi mutató. Statisztikai Tükör II. évfolyam 2008/85. szám.
- Lewis Mumford (1987): A város a történelemben. Gondolat Könyvkiadó. Budapest. 616. old.
- Nagy Gábor–Koós Bálint (2015): A jól-lét index fejlődése. In: Szirmai Viktória (szerk.): A területi egyenlőtlenségektől a társadalmi jól-lét felé. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár. 47–65. old.
- Richard A. Easterlin (1974): Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. In: David, P. A.–Weber, M. W. (eds.): Nations and Households in Economic Growth, Essays in Honor of Moses Abramovitz. Academic Press. New York. 88–125. old.
- Szirmai Viktória (2015): Társadalmi jól-lét problémák Európában: egy versenyképesebb Európa lehetősége. In: Szirmai Viktória (szerk.): A területi egyenlőtlenségektől a társadalmi jól-lét felé. Kodolányi János Főiskola. Székesfehérvár. 23–44. old.
- Wolfgang Baaske–Rüdiger Sulzbacher (1997): Individuelle Determinanten der Lebensqualität in Österreich. SWS Rundschau, Heft 4 Jg. 37. 389–411. old.
- Wolfgang Zapf (1984): Individuelle Wohlfahrt: Lebensbedingungen und wahrgenommene Lebensqualität. In: Glatzer, W.–Zapf, W. (Hrsg.): Lebensqualität in der Bundesrepublik. Objektive Lebensbedingungen und subjektives Wohlbefinden. Campus Frankfurt/New York. 13–27. old.

<http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

<https://www.eurofound.europa.eu/>

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/survey2015_en.pdf

<https://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/08/daily-chart-10>

<https://www.mercer.com/newsroom/2017-quality-of-living-survey.html>

(utolsó megtekintés: 2018. 02. 07.)